Voorlopige hechtenis: openbaarheid als publieke schandpaal?

Koen de Meulder[1]

De openbaarheid van de rechtspraak is een belangrijk rechtsstatelijk uitgangspunt, maar kan bij voorlopige hechtenis op gespannen voet staan met de onschuldpresumptie en de belangen van de verdachte. Aan de hand van de *Vogelwaarde*-zaak bespreekt de auteur hoe belastende details uit een strafzaak al vóór de inhoudelijke behandeling openbaar kunnen worden en het risico ontstaat dat openbaarheid het karakter van een publieke schandpaal krijgt. Ook het nieuwe Wetboek van Strafvordering neemt die spanning niet weg. Daarom wordt gepleit voor een principiëlere afweging door de wetgever over het moment waarop de behandeling van de voorlopige hechtenis openbaar wordt.

Deze zomer kwamen er details in het nieuws over het ernstige verkeersongeval in Vogelwaarde, in Zeeuws-Vlaanderen, waarbij in juni drie kinderen en een volwassene overleden.[2] Die details gingen over de bestuurder van de auto die een groep fietsende kinderen aanreed: hij zou keer op keer de fout in zijn gegaan in het verkeer, zou weinig zelfinzicht hebben in zijn rijgedrag en al filmend rondrijden terwijl hij wist dat de stuurbekrachtiging van zijn auto kapot was.

De bron van dit nieuws was de door de rechtbank gepubliceerde beslissing over de voorlopige hechtenis van de man. Dit geeft mij aanleiding voor een bredere beschouwing over het openbaren van details uit strafzaken vóórdat de zaak door de strafrechter inhoudelijk op een zitting wordt behandeld. Daarbij maak ik ook een doorkijk naar het nieuwe Wetboek van Strafvordering, waarbij mijn conclusie is dat dit vraagstuk nog niet goed is doordacht en dat het aan de wetgever is om een principiële(re) afweging te maken.

De impact die dit verkeersongeval in de maatschappij heeft gehad, lijkt de reden te zijn geweest om desondanks te publiceren

Publicatie van niet-openbare raadkamerbeslissing

In de *Vogelwaarde*-zaak ging het over een bevel tot verlenging van de gevangenhouding, afgegeven door de Middelburgse raadkamer van de Rechtbank Zeeland-West-Brabant. De bestuurder van de auto wordt verdacht van het veroorzaken van een dodelijk verkeersongeval door roekeloos rijgedrag. Als motivering van het risico dat hij bij vrijlating opnieuw strafbare feiten zal plegen, wordt in deze beslissing verwezen naar eerder door hem gepleegde verkeersdelicten, naar filmpjes die hij zelf maakte van zijn rijgedrag en naar de technische staat van zijn auto. De beslissing is een dag later gepubliceerd op rechtspraak.nl.[3]

Deze publicatie van een beslissing over de voorlopige hechtenis is opvallend, omdat de wet bepaalt dat de behandeling van de raadkamerprocedure níet in het openbaar plaatsvindt en dat de beslissing níet in het openbaar wordt uitgesproken.[4] De impact die dit verkeersongeval in de maatschappij heeft gehad, lijkt hier de reden te zijn geweest om desondanks te publiceren. Het (buitenwettelijk) publiceren van beslissingen van niet-openbare raadkamerprocedures over voorlopige hechtenis komt overigens vaker voor. Meestal gebeurt dat vanwege de juridische relevantie, zoals bij de recente beslissingen van, eveneens, de Rechtbank Zeeland-West-Brabant over het schorsen van de voorlopige hechtenis met het oog op het uitzitten van een (andere) gevangenisstraf.[5] Verder is het niet ongebruikelijk dat een persvoorlichter van de rechtbank in mediagevoelige zaken meedeelt wat de beslissing

is ('de verdachte blijft 90 dagen vastzitten'), zonder verdere toelichting of motivering. Iets vergelijkbaars gebeurde bij de eerste beslissing over de gevangenhouding in de *Vogelwaarde*-zaak, toen de rechtbank daarover een persbericht uitbracht zonder verdere details.[6]

Openbare rechtspraak en mediavrijheid

De openbaarheid van zowel de terechtzitting als de beslissing van de rechter is gewaarborgd in artikel 121 Grondwet en in artikel 6 Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM). Openbaarheid biedt bescherming tegen geheime rechtspraak en geeft de mogelijkheid van publieke controle door de samenleving. Hiermee wordt het vertrouwen in de rechtspraak en het recht op een eerlijk proces gewaarborgd.[7] Journalisten die over rechtszaken berichten, zijn onmisbaar voor die publieke controle. Voor de uitoefening van het recht op mediavrijheid (verankerd in artikel 10 EVRM) zijn zij afhankelijk van procedures die openbaar toegankelijk zijn en van gemotiveerde rechterlijke beslissingen die in het openbaar worden uitgesproken (dan wel worden gepubliceerd).

De wettelijke regeling van de besloten raadkamerprocedure over de voorlopige hechtenis vormt een uitzondering op het beginsel van openbaarheid en daarmee een inmenging in de mediavrijheid. De wetgever heeft hieraan ten grondslag gelegd dat de privacy van een verdachte in voorlopige hechtenis bescherming verdient en dat het belangrijk is dat een strafrechtelijk onderzoek in deze fase niet wordt verstoord.[8] Met afzonderlijke waarborgen voor de voorlopige hechtenis biedt artikel 5 EVRM ook de ruimte voor deze niet-openbare procedure, die immers nog niet gaat over de vaststelling van een strafbaar feit in de zin van artikel 6 EVRM.[9]

Openbaarheid vanaf de start van de strafzaak

Vanuit de onschuldpresumptie bezien is de door de wet voorgeschreven beslotenheid van de raadkamer een logische regeling. Bij beslissingen over de voorlopige hechtenis moet immers later nog blijken of de strafrechter daadwerkelijk vaststelt dat iemand op grond van wettig en overtuigend bewijs een misdrijf heeft gepleegd. In de fase waarin de raadkamer oordeelt over de gevangenhouding is een 'stevige verdenking' in de vorm van de wettelijk vereiste ernstige bezwaren voldoende.[10] Het is mogelijk dat iemand later wordt vrijgesproken, nadat hij op zichzelf rechtmatige voorlopige hechtenis heeft moeten ondergaan. Het is ook mogelijk dat de officier van justitie na de beslissing over de voorlopige hechtenis besluit níet tot dagvaarding over te gaan, omdat de stap van ernstige

Vanuit de onschuldpresumptie bezien is de door de wet voorgeschreven beslotenheid van de raadkamer een logische regeling

bezwaren naar wettig en overtuigend bewijs te groot blijkt te zijn. Er komt dan geen openbare terechtzitting. Met de raadkamerprocedure achter gesloten deuren, zonder publiek en pers, wordt de verdachte dus beschermd tegen het risico dat hij ten onrechte door de media met een misdrijf in verband wordt gebracht.

Na de bewaring door de rechter-commissaris van 14 dagen, kan de raadkamer voor maximaal 90 dagen de gevangenhouding bevelen.[11] Na deze 90 dagen gevangenhouding kan de voorlopige hechtenis niet meer buiten de openbaarheid blijven. Als de officier van justitie de voorlopige hechtenis dan wil laten voortduren, zal de verdachte moeten worden gedagvaard, al dan niet op een 'pro-formazitting'. Daarmee gaat de behandeling van de strafzaak op een openbare zitting van start en komt een zaak uit de beslotenheid van de raadkamer. Voor verdachten in voorlopige hechtenis geldt dat de rechtbank de behandeling vervolgens steeds voor maximaal drie maanden kan schorsen.[12] De pro-formazitting is dan (steeds) een toetsmoment voor het voortduren van de voorlopige hechtenis, waarbij er ook verzoeken kunnen worden gedaan tot het opheffen of schorsen daarvan. Dat toetsmoment is openbaar.

Pro-formazitting is geen uitzondering meer

De beperking in de duur van de voorlopige hechtenis voorafgaand aan de start van de strafzaak op een openbare zitting geldt sinds 1973: toen is de maximale duur van 90 dagen gevangenhouding in de wet opgenomen.[13] Uit de parlementaire geschiedenis blijkt dat het beeld toen was dat 'de overgrote meerderheid van de strafzaken met een preventief gedetineerde verdachte' binnen die 90 dagen gereed zou zijn voor inhoudelijke behandeling. Alleen in 'uitzonderingsgevallen' zou een pro-formazitting nodig zijn; de regering dacht daarbij aan langdurig persoonlijkheidsonderzoek of aan buitenlands bewijsonderzoek.[14]

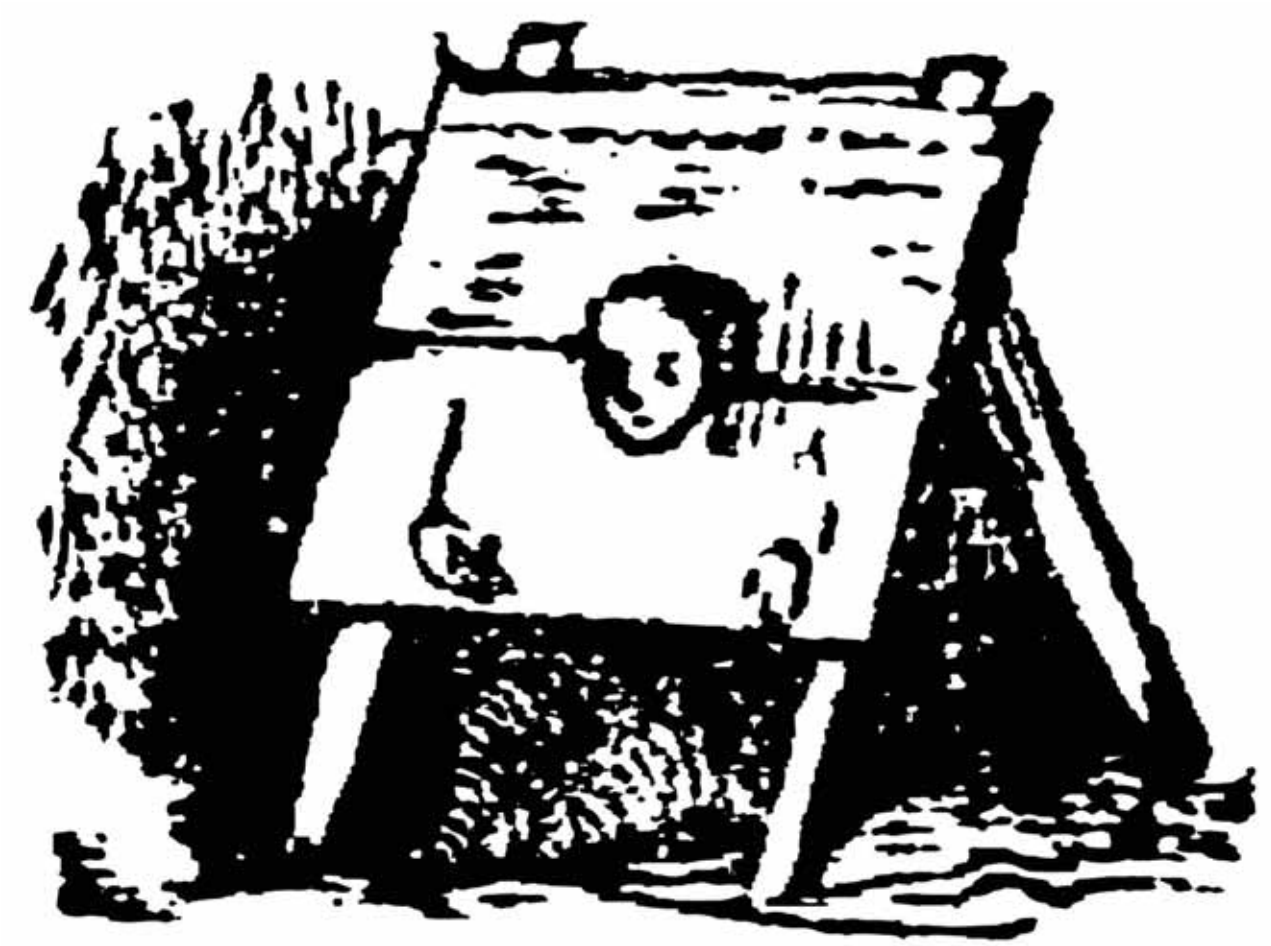
Ruim 50 jaar later is dit beeld vervlogen. Strafrechtelijke onderzoeken worden steeds complexer en omvangrijker, en daarmee tijdrovender. Het is mijn ervaring dat het

Auteurs

1. Mr. K. de Meulder is strafrechter en persrechter in de Rechtbank Midden-Nederland.

Noten

2. Bijvoorbeeld: 'Ongeloof en afschuw bij ouders en nabestaanden over gedrag chauffeur drama bij Vogelwaarde', *Algemeen Dagblad* 29 juli 2026.
3. Beslissing van 28 juli 2026, ECLI:NL:RBZWB:2026:6966.
4. Art. 22 lid 1 en art. 24 lid 1 Sv.
5. Bijvoorbeeld de beslissing van 24 juni 2026, ECLI:NL:RBZWB:2026:5594.
6. 'Verdachte verkeersongeval in Vogelwaarde langer vast', persbericht van 23 juni 2026, gepubliceerd op rechtspraak.nl.
7. Zie bijvoorbeeld het arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) van 9 december 2025, ECLI:CE:ECHR:2025:1209JUD001381022 (*Kucera/Oostenrijk*), punt 73.
8. *Kamerstukken II* 1991/92, 22584, nr. 3, p. 13.
9. Zie het arrest van het EHRM van 15 november 2005, ECLI:CE:ECHR:2005:1115JUD006717501 (*Reinprecht/Oostenrijk*).
10. Art. 67 lid 3 Sv.
11. Art. 63-66 Sv.
12. Art. 282 Sv.
13. Wet van 26 oktober 1973 tot herziening van de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering betreffende toevoeging van een raadsman en toepassing van voorlopige hechtenis en wijziging van de artikelen 27 en 77hh van het Wetboek van Strafrecht, *Stb*. 1973, 509.
14. *Kamerstukken II* 1972, 9994, nr. 8, p. 4.

© Shutterstock

overgrote deel van de zaken met verdachten in voorlopige hechtenis een of meer openbare pro-formazittingen nodig heeft voordat tot inhoudelijke behandeling kan worden overgegaan. In tegenstelling tot het idee uit 1973 is juist een inhoudelijke behandeling na afloop van de 90 dagen gevangenhouding, helaas, een uitzonderingsgeval geworden. Ik laat voor deze bijdrage verder buiten beschouwing dat er veel te zeggen is (en al gezegd is) over hoe de toepassing van de voorlopige hechtenis juist zorgt voor een cirkel waarbij het langer duurt voordat strafzaken behandeld kunnen worden, waardoor er weer nieuwe pro-formazittingen nodig zijn, enzovoort.[15]

Een onlogische bijkomstigheid van de opkomst van pro-formazittingen is dat de voorlopige hechtenis ook ná de start van een strafzaak weer terug kan gaan naar de beslotenheid van de raadkamer. Dat is het geval als er tussen twee openbare pro-formazittingen door verzoeken worden gedaan over de voorlopige hechtenis: daarvoor is de (besloten) raadkamer bevoegd. Dit laat zien dat de huidige praktijk niet meer aansluit op de oorspronkelijke gedachte dat de overgang van de besloten raadkamer naar de openbare terechtzitting wordt gemaakt wanneer de zaak klaar is voor inhoudelijke behandeling.

Nadeel voor verdachte in voorlopige hechtenis

Binnen de systematiek die de wetgever voor ogen had, is het goed uit te leggen dat een vordering van de officier van justitie of een verzoek van de verdediging over de voorlopige hechtenis in de eerste fase in de beslotenheid van de raadkamer wordt besproken, maar dat dit op enig moment in de openbaarheid van een zitting gebeurt. De vraag is of het bij de huidige realiteit logisch is dat dit omslagpunt nog steeds na 90 dagen gevangenhouding volgt. In een groot deel van de strafzaken is het onderzoek dan immers nog in volle gang, ook wat het bewijs betreft, en moet er nog een stap worden gezet van de ernstige bezwaren (voor de voorlopige hechtenis) naar het wettig en overtuigend bewijs (voor een veroordeling). Het moment van het omslagpunt van 'niet openbaar' naar 'openbaar' heeft daarmee in de praktijk een arbitrair element. Is het tegen de achtergrond van de onschuldpresumptie dan wel fair dat de strafrechter al op een (eerste) pro-formazitting voor publiek en pers uitgebreid bespreekt wat er allemaal in het dossier zit dat in de richting van de verdachte wijst?

Het risico bestaat dat een serie van opvolgende openbare pro-formazittingen in een strafzaak het karak-

Is het fair dat de strafrechter al op een (eerste) pro-formazitting voor publiek en pers uitgebreid bespreekt wat er allemaal in het dossier zit dat in de richting van de verdachte wijst?

ter krijgt van een publieke schandpaal. Verdachten in voorlopige hechtenis worden zo benadeeld ten opzichte van verdachten die hun strafzaak in vrijheid kunnen afwachten. Voor hen zijn pro-formazittingen immers niet nodig en zij krijgen pas tijdens de inhoudelijke behandeling voor het eerst te maken met een bespreking in het openbaar van belastende details. Hierbij is het ook van belang dat verdachten met een zwakke(re) sociaaleconomische positie een verhoogde kans hebben op voorlopige hechtenis, waardoor het nadeel van openbaarheid ook raakt aan het actuele debat over ongelijke behandeling binnen de strafrechtketen.[16]

Wel is er in de huidige situatie na de 90 dagen gevangenhouding een extra filter bij het voortduren van de voorlopige hechtenis. Op dat moment moet de officier van justitie namelijk de beslissing nemen om een zaak daadwerkelijk voor de strafrechter te brengen, door tot dagvaarding over te gaan. Dat betekent dat ten aanzien van iemand die in voorlopige hechtenis zit dan van de kant van het Openbaar Ministerie de magistratelijke inschatting wordt gemaakt dat er zicht is op een dossier dat de maatstaf van wettig en overtuigend bewijs zal halen. Bovendien heeft de verdachte vervolgens de mogelijkheid om tegen de dagvaarding een bezwaarschrift in te dienen, dat door de besloten raadkamer wordt behandeld.[17] Die procedure is juist bedoeld als waarborg tegen een te lichtvaardige vervolgingsbeslissing en de daaruit volgende openbare terechtzitting.

Van pro-formazitting naar openbare raadkamer

De wetgever heeft bij de totstandkoming van het nieuwe Wetboek van Strafvordering ingezien dat het vaak niet realistisch is dat de strafzaak tegen een verdachte in voorlopige hechtenis al na drie maanden kan starten. Als onderdeel van de in de memorie van toelichting zo genoemde 'beweging naar voren' vervalt daarom het vereiste dat een strafzaak tegen een verdachte in voorlopige hechtenis uiterlijk na 90 dagen gevangenhouding moet starten om die voorlopige hechtenis te kunnen laten voortduren. De raadkamer blijft zonder tijdsbeperking bevoegd om de voorlopige hechtenis steeds met maximaal drie maanden te verlengen.[18] Daarmee vervalt de noodzaak tot het houden van proformazittingen en wil de wetgever bevorderen dat strafzaken 'beter voorbereid' bij de zittingsrechter komen.[19]

Tegelijkertijd houdt de wetgever vast aan het uitgangspunt dat de procedure over de voorlopige hechtenis in de eerste fase buiten de openbaarheid plaatsvindt en dat na drie maanden gevangenhouding de omslag komt van niet-openbare, naar openbare behandeling. Daarvoor kent de nieuwe wet voor die eerste fase een uitzonderingsbepaling[20] op het nieuwe 'openbaar, tenzij'-beginsel dat gaat gelden voor raadkamerprocedures.[21] Voor de gevangenhouding vanaf drie maanden introduceert de wetgever zo de openbare raadkamer, die uitspraak doet op een openbare zitting.[22]

Wat de toetsing van de voorlopige hechtenis betreft, is er na deze drie maanden dus geen verschil tussen de huidige pro-formazitting en de nieuwe openbare raadkamerprocedure. Het gaat nog steeds om een zitting en een beslissing waarbij in het openbaar de ernst van de verdenking en de gronden voor het laten voortduren van de voorlopige hechtenis worden besproken, terwijl ook de wetgever zich realiseert dat de strafzaak dan meestal nog niet klaar is voor inhoudelijke behandeling. Uit de wetsgeschiedenis is niet te herleiden dat hierbij is stilgestaan. In de artikelsgewijze toelichting op de uitzondering van de openbaarheid van de raadkamer is slechts benadrukt dat de termijn van drie maanden 'aansluit bij het geldende recht'.[23] Daarmee houdt de wetgever zonder kenbare afweging vast aan het omslagmoment dat door de opkomst van de pro-formazittingen nu juist arbitrair is geworden.

Openbaarheid zonder vervolgingsbeslissing

Er is echter ook een verschil, dat te maken heeft met het moment waarop de officier van justitie de beslissing neemt om een zaak daadwerkelijk voor de strafrechter te brengen. Deze beslissing krijgt in de nieuwe wet de vorm van een 'procesinleiding', die net als de huidige dagvaarding een opgave bevat van de tenlastelegging met een strafbaar feit.[24] Het moment waarop de officier van justitie de procesinleiding indient, is echter niet gekoppeld aan (de duur van) de voorlopige hechtenis. Dit betekent dat de officier van justitie na inwerkingtreding van het nieuwe wetboek geen vervolgingsbeslissing meer hoeft te nemen om de verdachte ook na drie maanden gevangenhouding nog in voorlopige hechtenis te kunnen houden. Een vordering tot verlenging van de gevangenhouding kan ook dan los van de procesinleiding worden gedaan. En hoewel ook de nieuwe wet een bezwaarschriftprocedure tegen lichtvaardige vervolging kent, kan een verdachte daarvan pas gebruik maken als de procesinleiding wordt ingediend.[25] In de memorie van toelichting wordt dan ook ten onrechte gesuggereerd dat deze bezwaarmogelijkheid aan een verdachte in voorlopige hechtenis eenzelfde middel als de huidige wet biedt 'om te vermijden dat hij in het openbaar zal terechtstaan'.[26] Een deel van het dossier zal immers vaak al vóór de indiening van de procesinleiding zijn besproken door de openbare raadkamer, in het kader van de voorlopige hechtenis.

Wel krijgt de officier van justitie de verplichting uiterlijk na drie maanden gevangenhouding de verdachte op de hoogte te brengen van de stand van zaken in het onderzoek, waarbij ten minste een omschrijving wordt gegeven van het strafbare feit waarover dat onderzoek gaat.[27] Het moment waarop dit 'standvanzakenbericht' uiterlijk moet worden ingediend, valt dus samen met het moment waarop de raadkamer over de voorlopige

15. Zie bijvoorbeeld: J.H. Janssen, J. de Lange & M.S. Westhof, 'De ontmaskering van de zittingsagenda als grond voor voorlopige hechtenis', *NJB* 2024/2011, afl. 31, p. 2427-2434.
16. Zie P.W. de Jong & A.S. Leerkes, *Vinkjes in het strafrecht? Een kwantitatieve analyse van sociaaleconomische positie en verschillen in afdoeningsuitkomsten*, WODC, 2026.
17. Art. 262 Sv.
18. Art. 2.5.45 lid 3 Sv (nieuw).
19. *Kamerstukken II* 2022/23, 36327, nr. 3, p. 34 en p. 421-422.
20. Art. 2.5.20 Sv (nieuw).
21. Art. 1.2.16 lid 1 Sv (nieuw).
22. Art. 1.2.23 lid 1 Sv (nieuw).
23. *Kamerstukken II* 2022/23, 36327, nr. 3, p. 437.
24. Art. 4.1.1 Sv (nieuw).
25. Art. 3.2.1-3.2.4 Sv (nieuw).
26. *Kamerstukken II* 2022/23, 36327, nr. 3, p. 819.
27. Art. 2.10.64 Sv (nieuw).

hechtenis verschuift van niet-openbare naar openbare behandeling. Dit neemt echter niet weg dat het in de systematiek van het nieuwe wetboek mogelijk is dat de officier van justitie later alsnog beslist om (toch) niet tot vervolging over te gaan, bijvoorbeeld omdat uit het politieonderzoek inmiddels blijkt dat de stap van een stevige verdenking naar wettig en overtuigend bewijs niet kan worden gezet. Het standvanzakenbericht is dus niet hetzelfde als de magistratelijke afweging die de officier van justitie op grond van de huidige wet bij een verdachte in voorlopige hechtenis na 90 dagen gevangenhouding wél maakt.

Bezien vanuit de onschuldpresumptie is het nieuwe wetboek een achteruitgang voor de verdachte die zich in voorlopige hechtenis bevindt

Bezien vanuit de onschuldpresumptie is het nieuwe wetboek zo een achteruitgang voor de verdachte die zich in voorlopige hechtenis bevindt. In de huidige situatie krijgt deze verdachte vaak al te maken met een openbare bespreking van een nog niet voltooid onderzoek op een pro-formazitting, maar dan heeft in ieder geval de officier van justitie al de afweging gemaakt dat een strafzaak aangewezen is. Onder de nieuwe wet vindt die openbare bespreking net zo goed plaats, maar dan op de openbare raadkamerzitting, terwijl eenzelfde vervolgingsafweging dan nog niet hoeft te zijn gemaakt. In de wetsgeschiedenis is niet terug te vinden dat hierover een bewuste afweging is gemaakt.

Wetgever aan zet over moment van openbaarheid

De *Vogelwaarde*-zaak laat zien hoe snel een openbaar gemaakte beslissing over de voorlopige hechtenis van een verdachte landelijk nieuws kan worden en hoe details over een strafzaak zo al voor de start ervan breed gedeeld worden. Ook – of misschien wel: juist – in zaken die tot maatschappelijke onrust hebben geleid, is dit iets om steeds zorgvuldig mee om te gaan. Dat geldt in de eerste plaats bij de afweging over het buitenwettelijk publiceren van niet-openbare beslissingen over de voorlopige hechtenis, die ook raakt aan de verhouding tussen de rechter en de wetgever. Verder zouden strafrechters zich kunnen afvragen of het altijd nodig is om een strafzaak al gedetailleerd te bespreken op openbare zittingen die plaatsvinden vóór de daadwerkelijke inhoudelijke behandeling van de zaak. Dat geldt zowel voor de huidige pro-formazitting als voor de toekomstige openbare raadkamer.

De wetgever onderkent dat strafzaken met verdachten in voorlopige hechtenis na drie maanden gevangenhouding vaak nog niet zittingsrijp zijn, maar kiest er in het nieuwe Wetboek van Strafvordering wel voor om vast te houden aan een openbare zitting na die drie maanden. Deze keuze vereist een nadere afweging over de rechten van de verdachte in voorlopige hechtenis enerzijds en het belang van openbare rechtspraak anderzijds. De 'vlucht naar voren' verdient op het punt van de openbaarheid van de toetsing van de voorlopige hechtenis een zorgvuldiger keuze. •